

ПРОБЛЕМА ПІРАТСТВА У СФЕРАХ КІНО ТА ВІДЕОІГОР

THE PROBLEM OF PIRACY IN THE FIELD OF FILM AND VIDEO GAMES

Маріц Д.О., д.ю.н., доцент,
в.о. завідувача кафедри інтелектуальної власності та приватного права

Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Савченко М.О., студент III курсу факультету соціології і права

Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Ковалик К.І., студентка III курсу факультету соціології і права

Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Статтю присвячено проблемам захисту авторського права, зокрема визначенню сутності піратства і способів захисту аудіовізуальних творів та комп'ютерних програм. Пропонований науковий результат ґрунтується на аналізі вчинення будь-яких дій, які вважаються порушенням авторського права і (або) суміжних прав із використанням мережі Інтернет. З'ясовано найголовніші умови стрімкого розвитку піратства в Україні, зокрема поява можливості розповсюджувачів заробляти на поширенні неліцензійного контенту шляхом додавання великої кількості реклами на свої веб-сайти; небажання людей сплачувати великі гроші за ліцензійний продукт; доступність цього товару в Інтернеті; відсутність чіткого механізму притягнення порушників до відповідальності; неврегульованість законодавства та інші. Звернуто увагу на те, що під час захисту порушених прав досить часто сторона обвинувачення не може повністю довести вину підозрюваних у вчиненні цього виду правопорушення, через що останні визнаються виправданими через недоведеність вчинення обвинуваченими зазначеного кримінального правопорушення.

Окремо зазначено, що вітчизняне законодавство є доволі неврегульованим, зокрема разом із діями правоохоронних органів, які часто ініціюють укладення договорів про визнання винуватості з вигідними для обвинувачених умовами, дають змогу правопорушникам уникати юридичної відповідальності.

На основі проаналізованої в роботі вітчизняної і зарубіжної судової практики зроблено висновок, що для запобігання Інтернет-піратству потрібно здійснити низку профілактичних заходів, зокрема змінити відповідне законодавство, продовжити посилювати санкції не лише щодо поширювачів нелегального контенту, але і стосовно споживачів цього контенту. Висловлено пропозицію щодо вивчення досвіду деяких зарубіжних країн, зокрема Австралії та Японії, зі створення сайту, який би містив список легальних веб-сайтів, із посиленням відповідальності за правопорушення, а також залучення науковців і кваліфікованих кадрів для вирішення цього питання якнайкращим способом.

Ключові слова: піратство, авторські права, Інтернет, нелегальний контент.

The article deals with the problems of copyright protection, in particular the definition of the essence of piracy and ways to protect audiovisual works and computer programs. The proposed scientific result is based on the analysis of the commission of any actions that are considered infringement of copyright and (or) related rights using the Internet. The main conditions for the rapid development of piracy in Ukraine have been clarified, in particular: the emergence of opportunities for distributors to earn money by distributing unlicensed content by adding a large amount of advertising to their websites; reluctance of people to pay big money for a licensed product; availability of this product on the Internet; lack of a clear mechanism for bringing violators to justice; unregulated legislation, etc. It is noted that in the defense of violated rights quite often the prosecution can not fully prove the guilt of the suspects in committing this type of offense, so the latter are acquitted due to the lack of proof of the commission of this criminal offense.

Separately, it is noted that domestic legislation is quite unregulated, in particular, in conjunction with the actions of law enforcement agencies, which often initiate plea agreements with favorable conditions for the accused, allow offenders to avoid legal liability.

Based on the analyzed domestic and foreign case law, it is concluded that to prevent Internet piracy it is necessary to take a number of preventive measures, including changing the relevant legislation, to continue strengthening sanctions not only against distributors of illegal content but also consumers of this content. It is proposed to study the experience of some foreign countries, including Australia, Japan with the creation of a site that would contain a list of legal websites, with increased liability for offenses, as well as involving scientists and qualified personnel to address this issue in the best possible way.

Key words: piracy, copyright, Internet, infringing content.

Постановка проблеми. Нині в умовах динамічного розвитку кінематографу та ігрової індустрії перед нами постає проблема так званого «піратства», хоча проблема захисту авторського права знайшла належне закріплення в Законі України «Про авторське право і суміжні права» і в міжнародних договорах, учасницею яких є Україна. Однак існують випадки порушення авторських прав у цій сфері, що негативно впливає насамперед на касові збори з показів фільмів, збори із платних підписок користувачів на офіційні сайти, які надають ліцензовані версії фільмів і серіалів, а також збори із випуску нових відеоігор, що, у свою чергу, негативно відображається на бюджетах компаній-виробників контенту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми піратства вивчали Е.П. Гаврилова, А.І. Коваль, А.А. Парфеленко, Р.О. Стефанчук, О.О. Штефан, І.Є. Ходаківський та інші. Незважаючи на особливий інтерес до цієї теми, більшість питань щодо піратства та його поширення у суспільстві залишаються відкритими і потребують дослідження.

Метою роботи є визначення сутності піратства і способів захисту аудіовізуальних творів та комп'ютерних програм.

Виклад основного матеріалу. Головним завданням авторського права є захист майнових і немайнових прав виконавців, виробників, власників різноманітних творів тощо. Піратство, у свою чергу, порушує ці права.

Ми розглянемо, звідки з'явилося піратство в мережі Інтернет. Більшість фахівців у сфері авторського права вважають, що Інтернет-піратство з'явилося відразу ж зі створенням самого Інтернету. До створення всесвітньої мережі піратство також існувало, набуваючи великого поширення, особливо у країнах колишнього Радянського Союзу, де в умовах залізної завіси воно було єдиним можливим способом отримати і відтворити твір, адже до створення комп'ютера та Інтернету існували різні касетні пристрої для відтворення аудіо та відеозапису. Чому ж уже тоді піратство існувало та активно розвивалося? Відповіддю на це запитання може бути те, що наприкінці минулого

століття в людей не було чіткого усвідомлення того, що таке піратство, а також те, що за діяльністю осіб, які розповсюджували піратські копії, майже ніхто не слідкував. Із початком масового виробництва магнітофонів люди почали купувати касети і записувати на них пісні різних виконавців. Підкреслимо, що відеокасети значного поширення не набували через надзвичайно велику ціну відеомагнітофонів, для покупки яких у більшості людей не було грошей.

Варто звернутися до національного законодавства, на яке варто спиратися для достатнього розуміння піратства, тому ми знаходимо потрібне нам поняття у Законі України «Про авторське право і суміжні права», відповідно до якого «піратство у сфері авторського права і (або) суміжних прав – це опублікування, вивезення, ввезення на митну територію України, вивезення із митної території України і розповсюдження контрафактних примірників творів (зокрема комп'ютерних програм і баз даних), фонограм, відеограм, незаконне оприлюднення програм організацій мовлення, камкординг, кардшейрінг, а також Інтернет-піратство, тобто вчинення будь-яких дій, які, відповідно до цієї статті, визнаються порушенням авторського права і (або) суміжних прав із використанням мережі Інтернет [3]».

Із появою відеоігор з'явився новий вид піратства – ігровий. Тоді більшість виробників поширювала свою продукцію у вигляді компакт-дисків, чим користувались правопорушники, перезаписуючи ігри на інші диски і перепродаючи їх. Прикладом є один цікавий факт, що піратські копії багатьох комп'ютерних ігор у кінці 90-х років продавалися під логотипом «Фаргус», забезпечувалися якісними перекладами і супроводжувалися кваліфікованою підтримкою. Водночас був організований зворотній зв'язок із клієнтами, публікувалися анонси, працювала гаряча лінія. Все це призвело до того, що інші виробники нелегальних копій почали ставити логотип «Фаргус» на свої диски. Звучить неймовірно, але власники «Фаргуса» пробували судитись із незаконним, на їхню думку, використанням товарного знака, тобто одні пірати подали в суд на інших [7].

Безумовно, з появою мережі Інтернет поширення неліцензійної продукції почало зростати із шаленою швидкістю. У цьому велику роль зіграло перенесення великої кількості інформації, комп'ютерних програм, текстів творів, аудіо та відеозаписів (зокрема пісень і фільмів) у хмарне середовище, що дало змогу створювати різноманітні, якісні, дешеві або безкоштовні копії цих товарів. Можна назвати багато причин стрімкого розвитку піратства в Україні, але серед них ми виділимо такі найголовніші:

- поява можливості розповсюджувачів заробляти на поширенні неліцензійного контенту шляхом додавання великої кількості реклами на свої веб-сайти;
- небажання людей сплачувати великі гроші за ліцензійний продукт (характерне для більшості країн зі слабкою економікою);
- доступність цього товару в Інтернеті;
- неврегульованість законодавства;
- відсутність чіткого механізму притягнення порушників до відповідальності;
- нехтування цією проблемою з боку держави.

Окрім того, існує багато інших історичних проблем розвитку Інтернет-піратства, серед яких дослідники виділяють неврегульованість законодавства як одну із найголовніших. В Україні 23 березня 2017 року прийнято Закон України «Про державну підтримку кінематографії в Україні», який повинен був визначити чіткі засади здійснення підтримки кінематографії в Україні, а також установити здійснення державою фінансування проектів у цій сфері. На думку багатьох спеціалістів у цій сфері, Закон був цілком перспективним, але мав багато недоліків, якими користувалися шахраї. Вони враховували те, що цей закон спрямований лише на захист української кінематографії і дещо зарубіжної, але на ігрову індустрію не розпо-

всюджувався. У документі йдеться про те, що «суб'єкт авторського права може звернутися до власника веб-сайту та (або) веб-сторінки із заявою про припинення порушень [4]. Власник веб-сайту зобов'язаний не пізніше 48 годин із моменту отримання заяви унеможливити доступ до контенту, щодо якого подано таку заяву».

Автори законопроекту, серед яких, зокрема, був Іван Шестаков, вважають це лише необхідним початком реформ у галузі: «Ми пропонували набагато більше поправок, і наші закордонні колеги називали їх прогресивними та потрібними. Але через окремих лобістів, зокрема серед телекомператорів, які заробляють на піратстві (наприклад, надаючи таким сайтам власні потужності), до закону вони так і не потрапили [5]».

На нашу думку, особливого значення у розвитку реформ, які стосуються захисту авторського права, зокрема захисту кінематографії та ігроіндустрії, набуває питання про правове забезпечення цих галузей. Метою функціонування авторського права і суміжних прав є забезпечення всіх правомочностей, що становлять зміст права всіх авторів, замовників, виробників, їхніх правонаступників та інших суб'єктів права, пов'язаних зі створенням і використанням різноманітних творів. Ми розкриємо основні правомочності авторського права і суміжних прав, перелік яких не є вичерпним:

1) *презумпція авторства*. Ця правомочність містить перелік інших правомочностей, пов'язаних із виникненням і здійсненням авторських прав. Первинним суб'єктом, якому належить авторське право, є автор твору. Окрім того, згідно з чинним законодавством України за відсутності інших доказів автором твору вважається особа, яка зазначена як автор на оригіналі або примірнику твору;

2) *особисті немайнові права автора*. Щодо цієї правомочності, то вона виражається у правах автора вимагати визнання свого авторства шляхом зазначення належним чином його імені на творі та його примірниках, або забороняти під час публічного використання твору згадувати своє ім'я, із чого випливає право на обрання автором псевдоніму, а також вимагати збереження цілісності твору і протидіяти будь-якому спотворенню, перекручуванню або будь-якій іншій зміні твору;

3) *майнові права автора*. Ця правомочність виражається у виключному праві автора на використання твору, а також у праві на дозвіл або заборону використання права іншими особами, наприклад, на різноманітні відтворення творів, їхнє публічне використання, переклади, переробки, адаптації та інші зміни творів, імпорт.

О.В. Стовпець для позначення порушення авторських прав у мережі Інтернет використовує категорію «кібер-піратство». Він вважає, що актуальність філософського аналізу нового соціокультурного явища сучасності – кібер-піратства – обґрунтовується неоднозначністю його суспільних оцінок. Одна сторона в цій «глобальній суперечці» заявляє, що кібер-піратство є безперечним злочином і має каратися за всією суворістю закону. Проте існує і протилежна думка: нині «копірайт» (і звинувачення у його порушенні) все частіше використовується в якості інструменту пресингу на незалежні ЗМІ та різного роду ресурси в Інтернеті, які нерідко надають досить цінну інформацію на безоплатних умовах невизначеному колу користувачів [2].

Задля глибокого розуміння нашої проблеми ми провели опитування серед українського населення із приводу обізнаності та загального ставлення громадян до піратства, зокрема у сфері кіно та відеоіграх, а також вивчили їхню думку щодо доцільності використання легального контенту за відповідну плату. Загалом в опитуванні брали участь 120 осіб, із яких переважна більшість – особи віком від 18 до 25 років (78,3% від опитуваних).

Розглядаючи питання про обізнаність українського населення щодо сутності поняття «піратство у сфері

авторського права», результати дослідження показали, що значна частина громадян держави знає про піратство певні загальні факти, але фактично не володіє достатньою кількістю інформації для належного розуміння цього поняття і того, як воно впливає на повсякденне життя. Кількість таких осіб серед респондентів нині становить 61,5% від опитуваних.

Окрім того, суперечливим виявилось питання щодо ставлення громадян до Інтернет-піратства: більшість респондентів відповіла, що це є позитивним явищем, але водночас багато осіб (34,7% від опитуваних) ніколи не задумувалися над цим питанням, не вважаючи це актуальною проблемою у теперішній час.

Відтак, отримана статистика свідчить про необхідність донесення до населення норм законодавства, які регулюють зміст і правову природу піратства, що має забезпечити краще розуміння українцями сутності цього поняття та вдосконалення ефективності застосування правових норм на практиці. На нашу думку, із цього випливає і проблема небажання використовувати легальний контент серед українців. Проте результати опитування демонструють, що переважна більшість населення вважає, що до цього їх би спонукало зниження цін для регіону (54,2% від опитаних осіб), а також доступна інформація про Інтернет-ресурси із легальним контентом (33,1% від опитаних осіб).

За результатами дослідження, найчастіше піратський контент використовують для переглядів фільмів або серіалів (79,2% від опитуваних), менше половини респондентів - для прослуховування музики (40% від опитуваних). Найнижчий показник продемонстровано щодо ігор (24,2% опитаних осіб), тому наступне запитання про покупку комп'ютерних ігор свідчить про те, що більшість українців не захоплюється таким видом діяльності, а інша категорія осіб використовує як платні ігри, так і безкоштовні.

У проведеному дослідженні позитивним є те, що вагома кількість українського населення (55,8% від опитуваних) готові платити за легальний контент у майбутньому. Вони вважають, що це дасть їм змогу отримати високу якість контенту, забезпечити надійність і безпеку в Інтернет-мережі і, найголовніше, приборе велику кількість реклами, яка дратує більшість опитаних осіб. Часто відповіддю серед учасників було те, що кожна праця має бути оплачена.

Водночас результати опитування демонструють, що значна частина населення не вважає за доцільне платити гроші за доступ до легального контенту в Інтернет. Актуальними відповідями залишалися питання про цінову політику (67,5% опитуваних), а також думка про те, що немає сенсу витратити кошти, якщо всю інформацію можна знайти безкоштовно (46,7% від опитуваних). Невелика кількість респондентів вважає, що це має бути безкоштовно, адже вони оплачують доступ до мережі Інтернет (18,3% опитуваних).

Суперечливими залишаються думки щодо того, чи потрібно боротися із піратством в Україні, адже чимала кількість українців вважає, що це вкрай потрібно для розвитку і реалізації використання легального контенту (46,7% опитуваних). Досить незначна частина не підтримує такої думки, адже це не є нагальною потребою для українського населення (15,8% опитуваних), а також вагома кількість осіб через нерозуміння значення такого явища, як піратство та його вплив на суспільні відносини, не змогли дати відповідь на це запитання (37,5% опитаних осіб).

Отже, отримані результати свідчать про те, що в Україні проблема піратства є поширеною, тому існує нагальна потреба у вдосконаленні чинного законодавства щодо цих питань. Проведене опитування продемонструвало позитивну тенденцію щодо модернізації поглядів українців на використання легального контенту і розуміння необхідності платити за нього, але водночас ми розуміємо, що ця тема варта уваги як серед старшого покоління, так і серед молодшого.

На нашу думку, вирішення цієї проблеми слід починати з освітньої діяльності. У 2015 році у Британії запущено програму Voluntary Copyright Alert Program, яка переконувала користувачів не відвідувати сайти із піратським контентом шляхом регулярних розсилок із нагадуванням про неприпустимість порушення законодавства. Ми вважаємо, що цей метод може стати досить ефективним, якщо втілити його у життя через інтеграцію у навчальний процес. Наприклад, у шкільну навчальну програму можна додати предмет «Право інтелектуальної власності», на якому учнів навчатимуть самому поняттю «інтелектуальна власність», а також його правовим основам, особливостям використання на практиці, що зустрічаються у повсякденному житті.

Окрім того, враховуючи особливості сучасного світу, досить дієвим способом, на нашу думку, є досвід Франції. На основі закону під назвою Hadopi Law, спрямованого на боротьбу з Інтернет-піратством, діє принцип «трьох попереджень». Перше попередження надходить користувачу Інтернет-послуг на електронну пошту, друге – вважається офіційним повідомленням про порушення, внаслідок третього попередження спеціальне агентство має право позбавити порушника доступу до мережі Інтернет [1].

Щодо України, то її метод схожий на швейцарський, де перегляд і використання нелегального контенту не регулюється законодавством, а додавання цього контенту на сайти стає незаконним, і блокування відверто піратських сайтів є звичним явищем. Виходячи із судової практики, яка склалася в Україні, відповідачами за цією категорією справ виступають зазвичай власники веб-сайтів, на яких незаконним шляхом розміщується контент, але, на нашу думку, не менш важливим є такий аспект, як скачування незаконно завантажених в Інтернет об'єктів звичайними користувачами Інтернет-послуг [2].

Українською практикою у боротьбі з Інтернет-піратством є масове закриття Інтернет-ресурсів із нелегальним контентом. Цю діяльність здійснює кіберполіція України. Її діяльність полягає в тому, що працівники кіберполіції виявляють сайти із піратським контентом і їхнє місцезнаходження, після чого розпочинають кримінальні провадження щодо власників цих сайтів. Найуспішнішою операцією з виявлення і припинення до відповідальності власників веб-сайтів із нелегальним контентом є операція «Пірати», проведена весною 2019 року, під час якої виявлено і припинено діяльність понад 30 піратських ресурсів [6]. Варто зазначити, що це одна із небагатьох операцій у цій сфері, яку здійснила українська кіберполіція, що є недостатнім за таких масштабів поширення піратства в Україні. На нашу думку, ця діяльність існує, але, на жаль, вона здійснюється доволі повільно і непрофесійно, незважаючи на кваліфіковані кадри кіберполіції.

Окрім цього, для боротьби із піратством і захистом авторського права в Україні існує некомерційна організація «Українська Антипіратська Асоціація». Саме вона активно діє з метою виявлення і припинення порушення авторського права, здійснюючи моніторинг, підготовку заяви про порушення прав, проведення рейдів (разом із правоохоронними органами), вивчення вилученої продукції та підготовку відповідних матеріалів щодо завданих збитків, супроводження матеріалів на стадіях слідства та в суді [8]. Члени організації тісно співпрацюють із українськими компаніями і представляють їхні інтереси. Важливим кроком у їхній діяльності є те, що вони ініціюють створення центрів захисту прав інтелектуальної власності. У Львівській облдержадміністрації 2017 року був створений такий центр, який нині взаємодіє як із державними органами, так і з місцевим населенням, що ефективно впливає на реалізацію і зміцнення інтелектуальної праці.

Висновки. Проблема піратства як у кіноіндустрії і сфері відеоігор, так і загалом є дуже актуальною і нерегульованою. Про це також свідчить аналіз судової

практики, внаслідок якого ми можемо зробити висновки, що, незважаючи на те, що піратство значно поширено в Україні, на практиці правопорушники нечасто несуть відповідальність за свої дії, тому і зловживають такою ситуацією. Ці висновки зроблено завдяки тому, що серед судових рішень знаходиться мало кримінальних справ, пов'язаних із піратством, і, як ми бачимо, часто складається практика, коли між обвинуваченим і прокурором укладається угода про визнання винуватості, в якій ними узгоджуються покарання та умови звільнення від його виконання із випробуванням, що дає змогу правопорушникам уникнути покарання або отримати незначне покарання у вигляді штрафу, а також накладення стягнень на користь держави у вигляді витрат на проведення різноманітних експертиз. Прикладами таких рішень можуть бути судові провадження 1-кп/759/952/21 та 1-кп/522/213/21.

Окрім того, практика показує, що досить часто сторона обвинувачення не може повністю довести вину підозрюваних у вчиненні цього виду правопорушення, через що останні визнаються виправданими через недоведеність учинення обвинуваченими зазначеного кримінального правопорушення. Прикладом такої ситуації може бути судове провадження 1-кп/442/12/2021.

Отже, зазначені вище факти вказують на те, що вітчизняне законодавство є досить неврегульованим і разом із діями правоохоронних органів, які часто ініціюють укладення угод про визнання винуватості із вигідними для обвинувачених умовами, дають змогу правопорушникам уникати юридичної відповідальності.

Для запобігання Інтернет-піратству потрібно здійснити низку профілактичних заходів, а також чи не повністю змінити відповідне законодавство і підходи до вирішення цього питання. На нашу думку, нам потрібно почати із правового виховання підростаючого покоління, адже саме розуміння проблеми, її наслідків і методів вирішення має бути основою викорінення Інтернет-піратства. Окрім того, варто продовжити посилення санкцій не тільки щодо поширювачів нелегального контенту, але і споживачів цього контенту. Доречно було б перейняти досвід деяких зарубіжних країн, наприклад, Австралії зі створення сайту, який би містив список легальних веб-сайтів, Японії із посилення відповідальності за правопорушення. Звісно, владі і відповідним державним органам слід приділити увагу цій проблемі шляхом залучення науковців і кваліфікованих кадрів для вирішення цього питання якнайкращим способом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Беззуб І. Боротьба з Інтернет-піратством в Україні: оцінки експертів URL: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=874:internet-piratstvo&catid=8&Itemid=350 (дата звернення: 12.09.2021).
2. Грігор'янц Г.І. Піратство як порушення авторських і суміжних прав у мережі Інтернет URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/6365/%D0%94%D0%B8%D1%81%D0%B5%D1%80%D1%82%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F%20%D0%93%D1%80%D0%B8%D0%B3%D0%BE%D1%80%D1%8C%D1%8F%D0%BD%D1%86%20%D0%93.%D0%86..pdf?sequence=4&isAllowe> (дата звернення: 15.09.2021).
3. Закон України «Про авторське право і суміжні права» від 23.12.1993, № 3792-XII. *Відомості Верховної Ради України* (ВВР). 1994. № 13. Ст. 64.
4. Закон України «Про державну підтримку кінематографії в Україні» від 26.04.2017. *Відомості Верховної Ради України* (ВВР) від 19.05.2017. № 20. Ст. 240.
5. Зубченко Я. Українське піратство: ми більше не хочемо бути першими. URL: https://ms.detector.media/trends/1411978127/ukrainske_piratstvo_mi_bilshе_ne_khochemo_buti_pershimi/ (дата звернення: 01.10.2021).
6. Кіберполіція завершила операцію «Пірати». Припинено діяльність більше 30 піратських ресурсів. URL: <https://cyberpolice.gov.ua/news/kiberpoliciya-zavershyla-operacziyu-piraty-grupneno-diyalnist-bilshе--piratskyx-resursiv-5773/> (дата звернення: 03.10.2021).
7. Кремер Л.В. 1111 дивовижних фактів, яких ви не знали. URL: <https://loveread.info/books/domashnyaya/page-27-92045-lyubov-kremer-1111-udivitelnyh-faktov-kotoryh-vy-ne.html> (дата звернення: 03.10.2021).
8. Українська Антипіратська Асоціація. URL: <https://apo.kiev.ua/info.html> (дата звернення: 03.10.2021).